

ΑΝΤΙΦΥΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
Μονάδα Πολυανθεκτικής Φυματίωσης
ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ ΘΩΡΑΚΟΣ ΑΘΗΝΩΝ Η ΣΩΤΗΡΙΑ

Πως μεταδίδεται η φυματίωση: ποιος κινδυνεύει να νοσήσει

Λουκέρη Αγγελική
Πνευμονολόγος-Φυματιολόγος, Υπότροφος Ε.Π.Ε.,
Αντιφυματικό Τμήμα, ΓΝΝΘΑ «Η Σωτηρία»

Φυματίωση-Ιστορική αναδρομή (I)

- ❖ Αποδεικτικά στοιχεία για παρουσία της νόσου από την Προϊστορική εποχή (8000 π.Χ.)
- ❖ Αρχαία Αίγυπτος: Χαρακτηριστικές αλλοιώσεις ΣΣ σε Αιγυπτιακές μούμιες (1000 π.Χ.)
- ❖ Αρχαία Ελλάδα

Ιπποκράτης (460-337 π.Χ.)

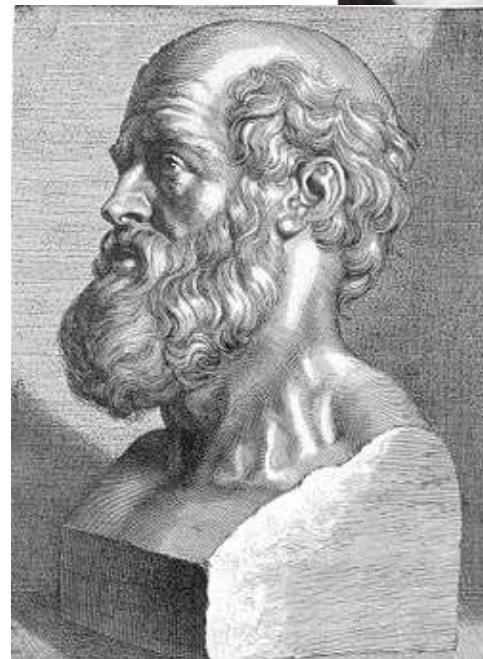
- ❖ Περιγράφει με ακρίβεια τις κλινικές εκδηλώσεις της φυματίωσης
- ❖ Απέδωσε στην νόσο τον όρο <<Φθίση>>
- ❖ Θεωρεί την φυματίωση **κληρονομική νόσο**

Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.)

- ❖ Αναγνωρίζει πρώτος την **μεταδοτικότητα** της νόσου

"Πρόσωπα που έρχονται σέ επαφή μέ φθισικούς κολλάνε τήν ασθένεια καί αυτό οφείλεται σέ κάποια 'ύλη' πού εκπνέεται άπό τό στόμα τοῦ ἀρρωστοῦ καί ἡ οποία παράγει τήν φθίση". <<Αριστοτελικά Προβλήματα>>

Γαληνός (130-200 π.Χ.)

- ❖ Αποδέχεται περισσότερο την λοιμώδη αιτιολογία της νόσου συγκριτικά με την κληρονομικότητα

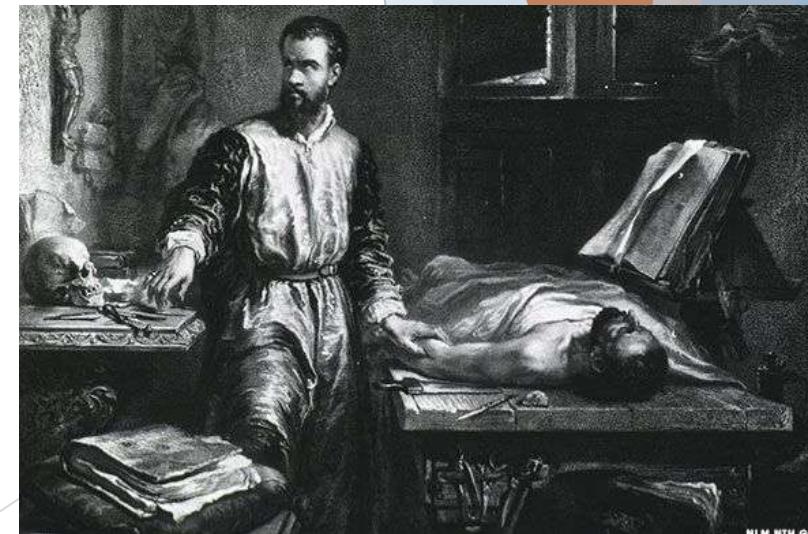
"Είναι επικίνδυνο να περάσεις ολόκληρη μέρα κοντά σε φυματικό".

Φυματίωση-Ιστορική αναδρομή (II)

- ❖ Μεσαίωνας=> Εξάπλωση στην Ευρώπη λόγω βαρβαρικών επιδρομών, φυσικών καταστροφών, αθλιότητας κοινωνικών στρωμάτων
- ❖ Μυστικισμός, μοιρολατρεία, δαιμονοποίηση της νόσου
- ❖ Εξάπλωση του Χριστιανισμού=> αποδίδονται στους μονάρχες θεραπευτικές ιδιότητες (το **"κακό του βασιλιά"**)
- ❖ **Αναγέννηση**=> Εμφάνιση των πρώτων ανατόμων: **η μολυσματικότητα υποστηρίζεται ευρύτερα**
- ❖ "**the robber of youth**"(17^{ος} -18^{ος} αιώνας): 900 θανάτοι /100000 πληθυσμό στην Δ.Ευρώπη, **20% των θανάτων στο Λονδίνο το 1655**
- ❖ "**Λευκή Πανώλη**" (18^{ος} αιώνας): Προσπάθεια ευαισθητοποίησης για τη σημασία της TB
- ❖ **Οι ασθενείς δεν απομονώνονται παρά την αποδοχή της μεταδοτικότητας της νόσου**
- ❖ Συνιστώνται αποφυγή φυσικού και πνευματικού κόπου, διαβίωση μέσα σε καλή κοινωνία, κομψή εμφάνιση, επιδίωξη ευχάριστων συζητήσεων κλπ. ως μέτρα προφύλαξης

The "Royal Touch"

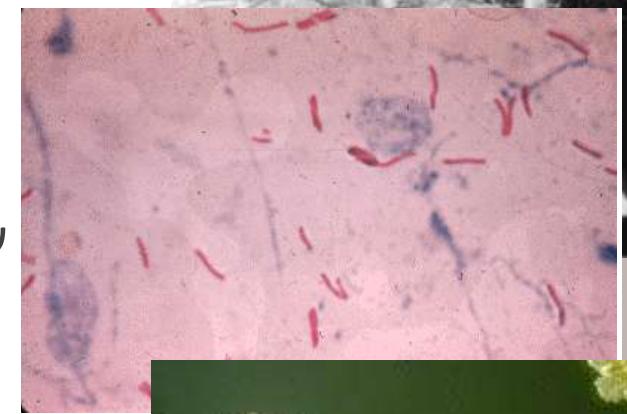
White Plague Tuberculosis

Φυματίωση-Ιστορική αναδρομή (III)

Franciscus Sylvius

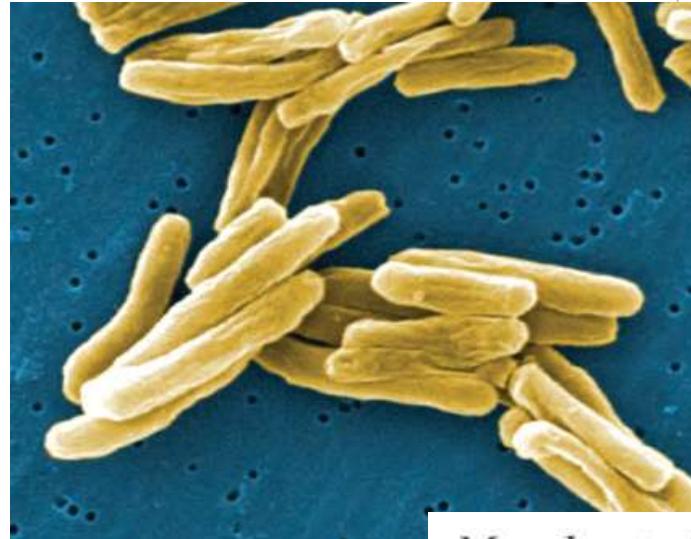
- ❖ **Franciscus Sylvius** (1614-1672) δίνει πρώτος το όνομα "φυμάτιο" (Tubercule) το 1680 στην ανατομική βλάβη της πνευμονικής φυματίωσης
- ❖ Στον 18^ο αιώνα ο **Benjamin Martin** παρατηρεί: "*Η σπουδαιότερη αιτία είναι ορισμένα είδη «ζωυφίων ή απειροελάχιστα μικρών ζωντανών πλασμάτων..»*" και
- ❖ «...μπορεί να μεταδοθεί σε οποιοδήποτε υγιές άτομο, που μοιράζεται το κρεββάτι του με φυματικό ή συνομιλεί μαζί του τόσο κοντά, ώστε να αναπνεύει την ανάσα του.»
- ❖ Ανακάλυψη του βακίλου της φυματίωσης το **1882** από τον Γερμανό **Robert Koch**
- ❖ Η ανακάλυψη των ακτίνων X από τον **Wilhelm Roentgen** το 1896 αύξησε τις διαγνωστικές δυνατότητες

Μετάδοση Φυματίωσης

- ❖ Αερογενώς “**person-to-person**”
- ❖ Σπάνια λόγω:
  - ▶ Κατάποσης *M. bovis* (απαστερίωτο γάλα)
  - ▶ Άμεσου ενοφθαλμισμού στο δέρμα
  - ▶ Διαπλακουντιακά

Mycobacterium tuberculosis complex

- ❖ Ανήκει στο *M. tuberculosis* complex
- ❖ 0.2-0.5 μ διάμετρο, 2-4 μ μήκος
- ❖ Αεροδυναμικό σχήμα
- ❖ Οξεάντοχη χρώση [Ασθενώς gram(+)]
- ❖ Αερόβιο, μη σπορογόνο, ακίνητο
- ❖ Χρόνος διπλασιασμού => 15-20 h

M. tuberculosis: Human TB

M. caprae: Goat, Vet surgeons

M. bovis: cattle and other mammals

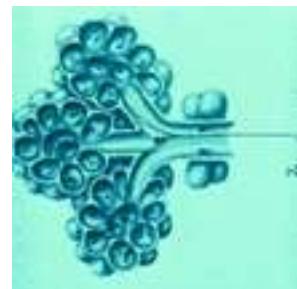
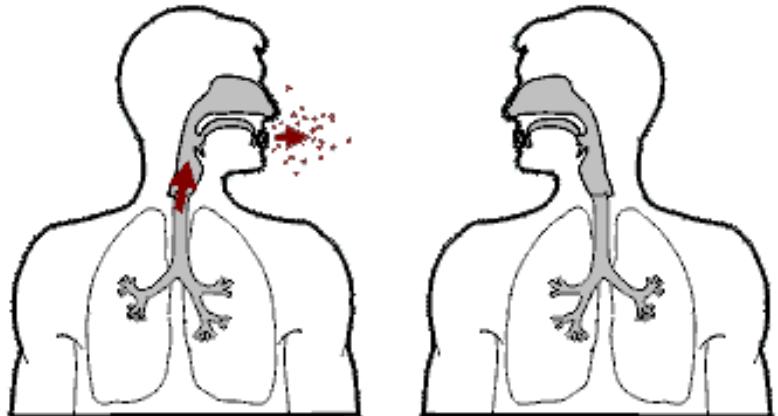
M. microti: Voles and other small animals/ not human

M. africanum: Africa in btw Human and bovine types

Αερογενής μετάδοση της φυματίωσης

Προϋποθέτει:

- Την **ενσωμάτωση ικανού αριθμού μυκοβακτηριδίων σε αερόλυμα** που παράγεται κατά τον **βήχα**, το **φτάρνισμα** ή την **ομιλία** του ασθενή που ήδη νοσεί

- Την **εισπνοή του αερολύματος από** τον καινούριο **ξενιστή**
  - ❖ Αναλόγως των συνθηκών **υγρασίας, θερμοκρασίας** και **αερισμού** του περιβάλλοντος σταγονίδια **1-5 μμ** παρακάμπτουν την βλεννοκροσσωτή κάθαρση και καταλήγουν στις κυψελίδες
  - ❖ 5-10 μμ παραμένουν στον αέρα 30-45 min, $\leq 5 \text{ μμ}$ αιωρούνται για ώρες
  - ❖ Το **10%** των βακίλλων "επιβιώνουν" στο αερόλυμα

Αρκεί 1 βάκιλλος για να προκαλέσει μόλυνση !

- ❖ Δειγματοληψία αερομεταφερόμενων βακτηρίων με συσκευή φυγοκέντρησης του αέρα (**W.F. Wells - 1931**)
- ❖ Η **εξίσωση των Rilley-Wells** χρησιμοποιείται ως μοντέλο μεταδοτικότητας αναπνευστικών παθογόνων

Πιθανότητα μετάδοσης= $1-e^{-Iqpt/Q}$

I: Αριθμός ασθενών με ενεργό TB

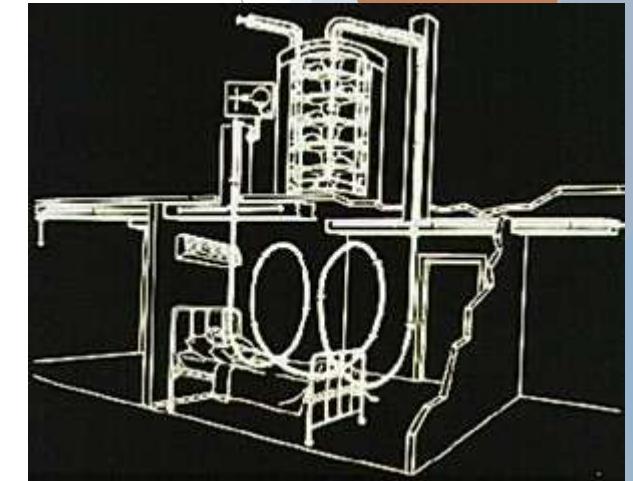
q: Αριθμός παραγόμενων μολυσματικών σωματιδίων/h/ασθενή (quanta)

p: Συχνότητα αναπνοής του εκτειθέμενου ατόμου

t: Χρόνος έκθεσης

Q: Συχνότητα ανταλλαγής αέρα χώρου έκθεσης

Μεγάλη ετερογένεια στην παραγωγή quanta=>0,6/h έως 226/h στις διάφορες μελέτες

- *W. F. Wells. Am J Hygiene, 1934;20. 611-18.*
- *Riley RL, Mills C, Nyka W., Am J Hyg 1959; 70:185-196.*
- *Riley RL, AJRCCM 2001; 163:7-8.*

Πιθανότητα μετάδοσης του Mtb

❖ Χαρακτηριστικά του ασθενή με ενεργό νόσο

❖ Διάρκεια και ένταση έκθεσης

❖ Λοιμογόνος δύναμη του συγκεκριμένου στελέχους MTb

❖ Ανοσολογική απόκριση του ξενιστή

Χαρακτηριστικά ασθενή με ενεργό νόσο – Source case (I)

Κλινικοεργαστηριακά

❖ Βήχας ο κυρίαρχος μηχανισμός παραγωγής αερολύματος

- ❑ Αύξηση της γλοιότητας της βλέννης => μειωμένη ικανότητα παραγωγής αερολύματος
- ❑ Σε πειραματικά μοντέλα το παραγόμενο αερόλυμα προβλέπει την μόλυνση στους οικείους καλύτερα από την χρώση και την καλλιέργεια
- ❑ Παρουσία >10 CFU σε αερολύματα ασθενών με ενεργό TB=> Υψηλότερος κίνδυνος μόλυνσης στους οικείους

❖ Απεικονιστικά

- ❑ Εκτεταμένη νόσος- Παρουσία κοιλότητας => υψηλό βακτηριακό φορτίο- ελλιπής ανοσολογικός έλεγχος τοπικά

Βήχας: 465 σταγονίδια
Μετά 30' αιωρείται ≈ 50%

Ομιλία (Μετρώντας από 1→100): 1764 σταγονίδια
Μετά από 30' αιωρείται ≈ 6%

- Wells WF et al, Harvard University Press; 1955
- Richard D. Turner et al, JID 2015;211 (1 May)
- Jones-López EC et al, Am J Respir Crit Care Med 2013; 187: 1007–15

Χαρακτηριστικά ασθενή με ενεργό νόσο – Source case (II)

Κλινικοεργαστηριακά

❖ Θετική vs αρνητική άμεση χρώση πτυέλων

- ❑ Απόχρεμψη περίπου 10^6 - 10^7 AFB/mL πτυέλων
- ❑ Θετικοποίηση φυματινοαντίδρασης μετά από άμεση επαφή με ασθενή με (+) άμεση χρώση: 30%-50%
- ❑ Σε (-) άμεση χρώση με (+) καλλιέργεια: <10³ AFB/mL πτυέλων, θετικοποίηση περίπου 5%

❖ Εντόπιση της νόσου

- ❑ Πνευμονική – λαρυγγική
- ❑ Εξωπνευμονική: γενικά ΜΗ μεταδοτική
  - ΌΜΩΣ, σε φυματιώδη πλευρίτιδα με αρνητική για πνευμονική νόσο α/α θώρακα => (+) καλλιέργεια (έως 25%)

Χαρακτηριστικά ασθενή με ενεργό νόσο – Source case (III)

Κλινικοεργαστηριακά

❖ Επίκτητη ανοσοκαταστολή

- Μειωμένη μεταδοτικότητα HIV (+) ασθενών, ιδιαίτερα σε προχωρημένη ανοσοκαταστολή**
=> (-) άμεση χρώση, εξωπνευμονική TB, βραχύτερο διάστημα νόσησης (ταχύτερη εξέλιξη σε θάνατο ή έναρξη θεραπείας), κοινωνική απομόνωση

❖ Ανεπαρκής θεραπεία

- Μη λήψη της κατάλληλης θεραπείας για 2 εβδομάδες
- Θεραπεία στο σπίτι vs νοσοκομείο: **καμία** διαφορά στα ποσοστά θετικοποίησης φυματινοαντίδρασης στους οικείους

Από πότε ένας ασθενής θεωρείται μεταδοτικός;

- Στις περισσότερες περιπτώσεις: Τουλάχιστον **3 μήνες προ της διάγνωσης**
- Σε **ειδικές περιπτώσεις** (παρατεταμένη συμπτωματολογία, κοιλότητα): **έως και 12 μήνες**

TABLE 2. Guidelines for estimating the beginning of the period of infectiousness of persons with tuberculosis (TB), by index case characteristic

Characteristic			Recommended minimum beginning of likely period of infectiousness
TB symptoms	AFB* sputum smear positive	Cavitory chest radiograph	
Yes	No	No	3 months before symptom onset or first positive finding (e.g., abnormal chest radiograph) consistent with TB disease, whichever is longer
Yes	Yes	Yes	3 months before symptom onset or first positive finding consistent with TB disease, whichever is longer
No	No	No	4 weeks before date of suspected diagnosis
No	Yes	Yes	3 months before first positive finding consistent with TB

SOURCE: California Department of Health Services Tuberculosis Control Branch; California Tuberculosis Controllers Association. Contact investigation guidelines. Berkeley, CA: California Department of Health Services; 1998.

* Acid-fast bacilli.

Διάρκεια και ένταση έκθεσης (I)

- ❖ “Tuberculosis has been called plainly, and quite justly, a **disease of accommodation**”
(R.Koch, 1905)
- ❖ Εγγύτητα, συγχρωτισμός
- ❖ **Στενή επαφή (“Close” contact):** Επαφή > 4h/ εβδομάδα /**Περιστασιακή επαφή (“Casual” contact):** Επαφή < 4h/ εβδομάδα
- ❖ Μικροί και κλειστοί χώροι χωρίς φυσική κυκλοφορία του αέρα
- ❖ Κακές συνθήκες υγιεινής (έλλειψη εξαερισμού, έκθεσης σε υπεριώδη ακτινοβολία)
  - Ναυτικός με σπηλαιώδη TB και (+++) άμεση χρώση σε πλοίο χωρίς επαρκή εξαερισμό=> 46% θετικοποίηση φυματινοαντίδρασης και 2% νόσηση στους υπόλοιπους εργαζόμενους
  - Η μετάδοση ήταν ανάλογη της κυκλοφορίας του αέρα που εξέρχοταν από τον χώρο του ασθενή στο υπόλοιπο πλοίο μέσα από τα κλειστά συστήματα εξαερισμού

- Houk V. et al, NY Acad Science 1980; 353:10-24SM
- Kotila et al, Euro Surveill. 2016;21(4)
- Kaplan G et al, Infect Immun 2003; 71:7099–108

Διάρκεια και ένταση έκθεσης (II)

- ❖ Έκθεση κατά την διάρκεια **ιατρικών πράξεων** (π.χ. βρογχοσκόπηση, επαγωγή πτυέλων ή αυτοψία-νεκροτομή)
  - Μόλυνση στο 14% των εργαζομένων στα Επείγοντα από ασθενή με εκτεταμένη TB που διασωληνώθηκε και παρέμεινε στον χώρο χωρίς επαρκή εξαερισμό για 4h
- ❖ Το 0.1–1.3% των επιβατών σε **αεροπορικά ταξίδια** διάρκειας >8h κατόπιν επαφής με ασθενή με (+) άμεση χρώση (σε απόσταση 2 σειρών καθισμάτων από "source case")

Λοιμογόνος δύναμη του στελέχους MTb

- ▶ “8,5% ασθενών με ενεργό TB=> ‘**Super Spreaders**’ : υπεύθυνοι για το 98% λοιμώξεων
- ▶ Στο πείραμα του Riley το 72% των μολύνσεων αποδόθηκε σε 3 από τους 77 ασθενείς , παρόλο που όλοι είχαν παρόμοιο βακτηριακό φορτίο στα πτύελα
- ▶ Διαφορές στην μεταδοτικότητα και λοιμογόνο δύναμη των στελεχών του *M. tuberculosis* συνδέονται με την **γενετική τους ποικιλομορφία**
- ▶ Στελέχη που ανήκουν στην **φυλογενετική οικογένεια Beijing** είναι **πιο "επιθετικά"** σε ότι αφορά τη μεταδοτικότητα και την πρόκληση νόσου

- *P.F. Barnes et al, N. Engl. J. Med., 349 (2003), pp. 1149-1156*
- *Parwati I et al, Lancet Infect Dis 10: 103–11*

Ανοσολογική απόκριση του ξενιστή (I)

- ❖ Επαναλαμβανόμενη έκθεση στο Mtb χωρίς θετικοποίηση Mantoux/IGRAs
- ❖ Υπάρχει **ανθεκτικότητα** στην μόλυνση από το Mtb;;;;
  - Πρώιμη καθαρση (“*early clearance*”) επιτρέπει την πλήρη εξάλειψη του μυκοβακτηριδίου χωρίς ενεργοποίηση της ειδικής ανοσίας
- ❖ Αυξημένη δεκτικότητα συσχετίζεται με **γενετική προδιάθεση** σε πολλαπλά πειραματικά μοντέλα
  - Υψηλότερα ποσοστά μόλυνσης από TB σε ομοζυγώτες δίδυμους από ότι σε ετεροζυγώτες
    - *Kallmann FJ. Et al, Psychiatr 1943 Q 17:32–37*
    - *Crowle et al, Infection and immunity, Mar. 1990, p. 632-638*

Ανοσολογική απόκριση του ξενιστή (II)

❖ **Φυλετική προδιάθεση**

- ❑ Ταχύτερη ανάπτυξη του MTb εντός των μακροφάγων και συνεπώς μεγαλύτερη ευαλωτότητα στην Αφρικανική **Φυλή**

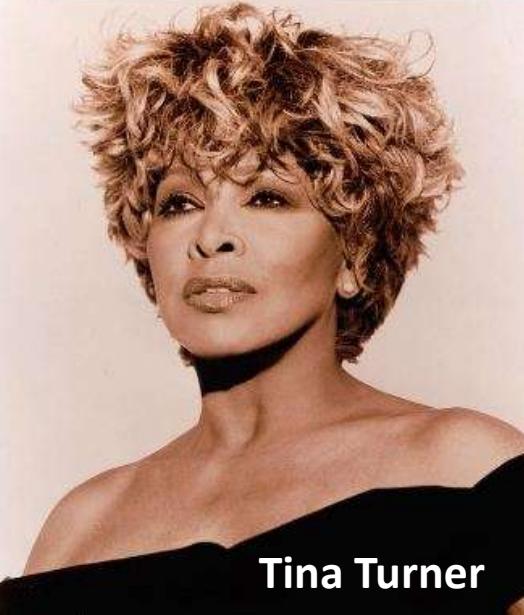
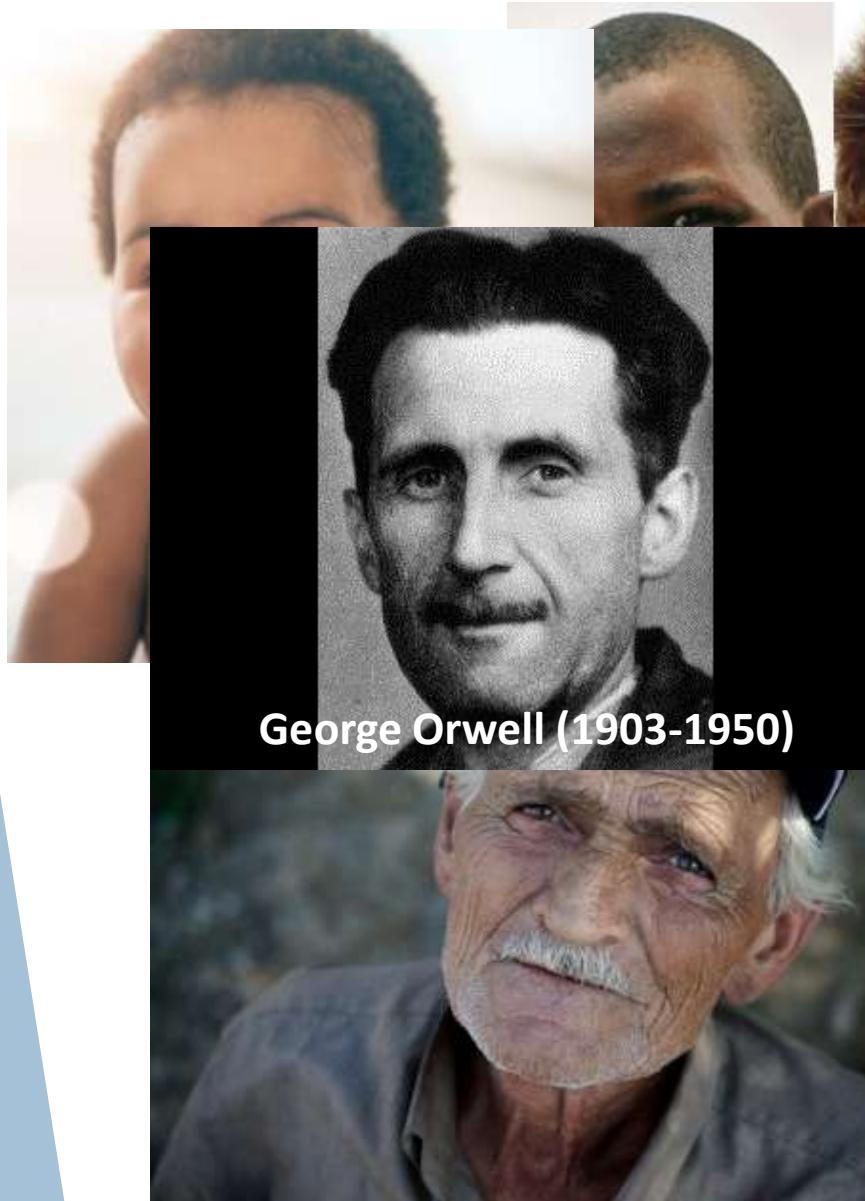
❖ **HIV (+)**

- ❑ Ανεπαρκή δεδομένα/ αδυναμία εκτίμησης φυματινοαντίδρασης

❖ **BCG**

- ❑ Οδηγίες WHO: Πρόγραμμα εμβολιασμού σε χώρες με υψηλή επίπτωση TB
- ❑ Δεν φαίνεται να προστατεύει από αρχική μόλυνση

Ποιος κινδυνεύει να νοσήσει;;;;

Αυξημένος κίνδυνος νόσησης

High risk (testing and treatment for LTBI recommended for all ages[†])

AIDS

HIV

Transplantation (related to immune-suppressant therapy)

Silicosis

Chronic renal failure requiring hemodialysis

Carcinoma of head and neck

Recent TB infection (<2 years)

Abnormal chest x-ray—with upper lobe fibronodular disease typical of healed

TB infection

TNF-alpha inhibitors

Other increased risk (testing and treatment for LTBI recommended if age

<50 years[†])

Underweight (<90% ideal body weight; for most persons, this is a BMI ≤ 20)

2–3

39

Cigarette smoker (1 pack/day)

2–3

40,41

Abnormal chest x-ray—granuloma

2

27,42

Low risk (testing and treatment for LTBI recommended if age <35 years[†])

Infected person, no known risk factor, normal chest x-ray ('low-risk reactor')

1

43

Very low risk (treatment of LTBI not usually recommended)

Person with positive two-step (booster), no other known risk factor, and
normal chest x-ray

0.5

Extrapolated
from⁴³ and⁴⁴

[†] These age and risks stratified recommendations for treatment are based upon age-specific estimates of risk of INH-induced hepatotoxicity where.

— Age >65 years, incidence >5% (from⁴⁵).

— Age 50–65 years, hepatitis 3–5% (from⁴⁶).

— Age 35–50 years, incidence hepatotoxicity 1–3% (from⁴⁶).

— Age <35 years, incidence hepatotoxicity <1% (from^{46,47}).

LTBI, latent tuberculosis infection; TNF, tumour necrosis factor.

osis infection: An update

) DICK MENZIES²

Υψηλός κίνδυνος νόσησης (I)

❖ HIV (+) - Κίνδυνος νόσησης μετά από μόλυνση σε:

- ❑ μη ανοσοκατεσταλμένους: 10% για το υπόλοιπο της ζωής τους
- ❑ HIV (+): **7-10% ανά έτος**
- ❑ 1/4 θανάτων HIV(+) ασθενών οφείλεται στην TB
- ❑ Αυξημένος κίνδυνος **ανεξάρτητα με επίπεδο ανοσοκαταστολής ή λήψη αντιρετροϊκής αγωγής**
- ❑ Λήψη θεραπείας LTBI: Ελάττωση κινδύνου κατά 36%

❖ Μεταμόσχευση συμπαγούς οργάνου **με λήψη ανοσοκατασταλτικής αγωγής**

- ❑ **20 φορές υψηλότερος κίνδυνος** σε μεταμοσχευθέντες καρδιάς, ήπατος ή νεφρού, χωρίς διαφορά ανάμεσα στους 3 τύπους μεταμόσχευσης

❖ Πυριτίαση

- ❑ Το **15-20%** θα νοσήσει από TB

Υψηλός κίνδυνος νόσησης (II)

❖ Πρόσφατη μόλυνση (<2 έτη)

- ❑ Το 50% των νέων περιστατικών TB θα εμφανιστεί μέσα στα 2 πρώτα έτη από την μόλυνση

❖ Λήψη ανταγωνιστών TNF-α

- ❑ Κίνδυνος υψηλότερος από λήψη infliximab και adalimumab συγκριτικά με etanercept

❖ Χρόνια νεφρική ανεπάρκεια και αιμοκάθαρση

- ❑ 7πλάσιος - 50πλάσιος κίνδυνος σε αιμοκαθαιρόμενους ασθενείς στις διάφορες μελέτες
- ❑ Στο 50% εξωπνευμονική εντόπιση (λεμφαδενίτιδα, περιτονίτιδα)

❖ Καρκίνωμα κεφαλής/τραχήλου

- ❑ 3.1% - 6.6% εκδηλώνουν TB

Υψηλός κίνδυνος νόσησης (III)

❖ Ινωτικές βλάβες στην ακτινογραφία θώρακα

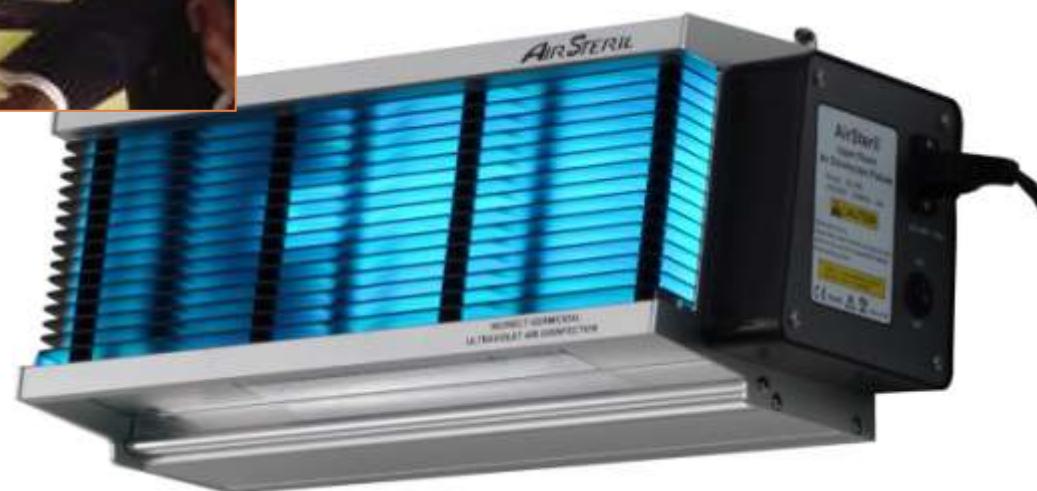
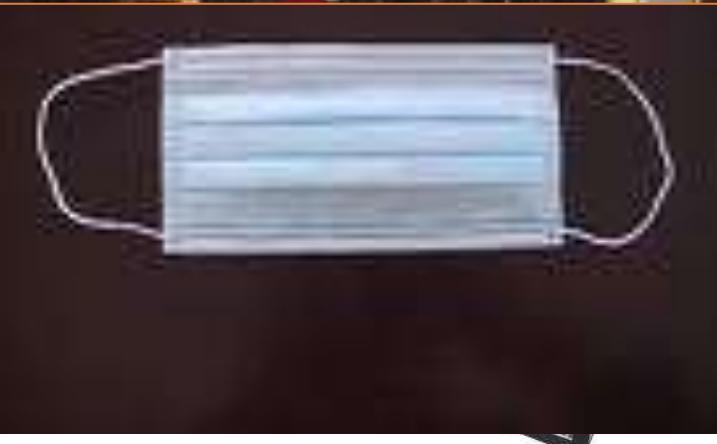
- ❑ Η 6μηνη χορήγηση INH μείωσε κατά 65% την νόσηση από TB αποδεικνύοντας την αναγκαιότητα προφύλαξης αυτής της ομάδας

❖ Παιδιά< 5 ετών

- ❑ Κίνδυνος νόσησης ανάλογα με την ηλικία:
  - 40-50% στη βρεφική ηλικία
  - 25% το δεύτερο χρόνο της ζωής
  - <10% για ηλικίες 2-5 ετών
  - 2% για παιδιά 5-10 ετών
  - Δεύτερο peak στην εφηβεία
- ❑ Βραχύτερο διάστημα μεταξύ μόλυνσης και ενεργού νόσου
- ❑ Συχνότερες οι θανατηφόρες μορφές TB σε σχέση με μεγαλύτερες ηλικίες

Μέσος κίνδυνος νόσησης (I)

- ❖ **Σακχαρώδης διαβήτης**
  - Τριπλάσιος κίνδυνος για νόσηση
  - Συσχέτιση κινδύνου με τον έλεγχο του Glu
- ❖ **Λήψη κορτικοστεροειδών** ($\geq 15\text{m/d}$ για περισσότερο από ένα μήνα)
  - 2.8πλάσιος - 7.7πλασιος κινδυνος
- ❖ **Χαμηλό σωματικό βάρος** ($< 90\%$ του ιδανικού, $\text{BMI} \leq 20$)
- ❖ **Καπνιστική συνήθεια** ($>1 \text{ p/y}$)
- ❖ **Γαστρεκτομή/12δακτυλική-ειλεακή παράκαμψη**

Ευχαριστώ για την προσοχή σας

